

בבא מציעא קה שבועות תשפ"ד

משה שווערד

1. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בבא מציעא דף קד עמוד ב

האי עיסקא פלגא מלוה פלגא פקדון. אך מוסיף שכר עמלו, דאל"כ הוי ריבית ולעיל דף ס"ח: ברב עיליש אמרינן שני שליש בהפסד וחצי בשכר, או חצי בהפסד ושני שליש בשכר.

2. שערים מצויינים בהלכה

אמרי נהרדעי האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון. ע"י בפרש"י. וכתב בשטמ"ק בשם תשו' רה"ג, המקבל עיסקא מהו על הפקדון, נראה דאינו כשומר חנם לכל דבריו ולא כש"ש לכל דבריו, וצריך לעשות כדרך התגרים בדבר זה, ויש בהן שמקילין ויש שמחמירין, ומחויב לעשות כחומרא ולשמור כמו ששומרים התגרים וכו'. אמנם שיטת הרמב"ם (שלוחין פ"ו ה"ב) שבחצי הפקדון הוא כש"ח. וכן ס"ל להרשב"ם במס' ב"ב (צת. ד"ה האי), והובא במרדכי כאן (סי' שצ), וע"ע ברשב"ם שם (ע: ד"ה דאמרי). וציין עליו בגליון מהרש"א (יו"ד סי' קעז ס"ה) עי"ש נולא ראה דברי המרדכי. אבל בהשגת הראב"ד כתב דהוי כש"ש שהרי נוטל עליו שכר כפועל בטל. וכ"כ במאירי. (ועי' בב"י סי' קעז ד"ה כתב) שכ"ה דעת הגהות אשרי כאן בשם הר"ח ורבינו ברוך. ועי'

במרדכי כאן. ומפרש הכס"מ טעם הרמב"ם, מפני שאינו נושא שכר על שמירת הממון אלא על שמתעסק בו, והראב"ד מדמה ליה לשומר שאע"פ שאינו נוטל שכר על שמירתו, מ"מ בההיא הנאה דמשכח זוזי לעשות בו עיסקא חשיב כאילו נוטל שכר על שמירתו. ועי"ש

3. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף קד עמוד ב

עבוד רבנן מילתא דניחא לתרווייהו. שאם היו אומרים אחריות כל הנכסים על המלוה תו לא בעי להמציא מעות לעני בשעת דחקו אף על גב דמחייב ליה בגנבה ואבדה לפי שסתם ריוח הסחורות הוא בהולכה ממקום למקום דרך ים או יבשה והאנסים שכיחי בכל יום בדרכים ואם היה יודע המלוה שכל אחריות הדרכים עליו לא היה ממציא מעות לשום אדם כלל. ואם היינו מטילים כל האונסים על הלוה כמו שהיה הדין מוטל עליו משום אותו כבוד שנעשה לו כדאמרינן מתנה שומר חנם להיות כשואל ומסקינן דבההיא הנאה דקמהימן ליה משעבד נפשיה שמע מינה דבהאי טעמא סגי להיות כשואל כל שכן הכא שיש לו פלגא באגרא דליהוי כשואל וליחייב באונסים אפילו הכי אם נאמר כן לא יהיה אדם שירצה לקבל עסקא דשכיחי אונסים כדפרישית ויפסיד ביום אחד מה שלא יוכל להרויח בשנה דלא דמי לשומר חנם שמתנה להיות כשואל דהתם אינו מוליך הבהמה כי אם לרעייה ואם כלים הם אינו מוציאם מביתו אבל זה שרצה להלוים למקומו של סכנה לא ירצה לקבל לפיכך תקנו חכמים האי תקנתא. ה"ר יהונתן:

4. רש"י על בבא מציעא דף קד/ב

ואי בעי למישתי ביה שכרא - אם רצה להוציא חציה בהוצאת ביתו מוציא, שהרי מלוה עליו היא: לאיעסוקי ביה - [1] דמתוך שתשתכר בשלך, תטרח ותעסוק בה יפה:

5. תוספות על בבא מציעא דף קד/ב

דלא למישתי ביה שכרא. [2] שכשמוציאה מפסיד המלוה שאין קרן שלו קיים ואין לו על מה לסמוך:

6. תורת חיים על בבא מציעא דף קד/ב

לאיעסוקי ביה ולא למשתי ביה שכרא. פירש"י ז"ל דמתוך שתשתכר בשלך תטרח ותעסוק בה יפה, ולפי זה אי בעי למשתי שכרא במקצתה רשאי דאכתי יטרח עצמו במותר אבל למה שכתבו התוספות שכשמוציאה מפסיד המלוה שאין קרן שלו קיים אינו רשאי להוציא ממנה אפילו כל שהוא:

7. שערים מצויינים בהלכה

כתב בתשו' הרדב"ז (ח"ד סי' ריד) דאין שביעית משמטת העיסקא, דקושטא דמילתא דלאו מלוה היא, אלא דרבנן עשאוה פלגא מלוה ופלגא פקדון דטבא לתרווייהו, אבל לא לענין דתשמטנו שביעית, ואין האשה גובה כתובתה מן העיסקא ולא בע"ח גובה את חובו כו', ומ"מ אם חלקו העיסקא ונשאר עליו מעות וזקפו עליו במלוה משמט שביעית.

8. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף קה עמוד א

[ב] להכי טרחת למלוותיה כי היכי דלא ליקרו לך מפסיד עיסקי – [1] הר"ן והנ"י דייקו מלשון הגמ' שאם הודיעו מיד שהיה הפסד מהני ההודעה לענין שבעה"ב חייב בהפסד. וכן משמע מלשון רש"י [ד"ה דא"ל], וכ"כ המ"מ [שלוחין ז - ב] שאם הודיעו מחשיב ההפסד בפני עצמו, וכ"פ הרמ"א [יו"ד סימן קעז - לד].

[2] אבל המאירי כתב שאפ' אם הודיעו אינו מחשיב ההפסד בפני עצמו.

[3] הבעל המאור מפרש שהכא מיירי כשמילא העסק מעסק אחר ולא מרווחי העסק הזה, ולכן אם היה מודיעו היה מועיל שבעה"ב יטול חצי בהפסד, וע"י שמילא מעסק אחר מראה שמוחל כדי שלא ייקרא מפסיד עיסקא, אבל אם ממלא העסק ע"י רווח מהעסק הזה, גם אם מודיעו אומרים הרווח ממלא העסק, ואינו יכול לטעון טול חצי בהפסד. המלחמות מקשה מלשון הגמ' להכי טרחת שמשמע שטרח בעסק.

9. תוספות מסכת בבא מציעא דף קה עמוד א ד"ה מזלא דבי

מזלא דבי תרי עדיף - בכולהו הוה מצי למימר בהו הכי אלא דעדיפא מיניה קאמר בהו.

פרדס יוסף פרשת ויחי (מט:א)

וקשה זה ניחא חלק מצות שבין אדם לחבירו. אבל מצות שבנינו למקום לא נכנסו בסוג מה דעלך סני כו'. ועו"ק מ"ש ואידך פירושא זיל גמור הא אם צריך לגמור שוב צריך זמן רב ולא יהי' על רגל א', וי"ל דהשל"ה כ' דרמ"ח מ"ע כנגד רמ"ח אברים, ושס"ה ל"ת נגד שס"ה גידים, ולא נקרא אדם שלם עד שמקיים הכל, ואם חסר א' מהם נקרא מחוסר אבר. ויוצרך לבוא בגלגול עד שיתקן כל המ"ע ול"ת, ועמ"ש בפ' בראשית (א' כ') וקשה הלא יש הרבה מצות שא"א לכל אדם לקיים כלל אף אם ירצה, כמו מצות מילה ופה"ב למי שאין לו בן, ויש מצוה השייכים רק לכהנים, ויש מצות התלוים בארץ, ויש נוהגים רק בביהמ"ק והתירוץ דאם לומד דיניהם נחשב הלימוד כמעשה כמ"ש במנחות ק"י כל העוסק בתורת העולה כאלו הקריב עולה. ועוד תירצו שע"י שיקיים מצות ואהבת לרעך כמוך ויקשר עצמו לכלל ישראל, עי"ז נחשבו כל ישראל לאיש וגוף אחד, ואם נמצא איש אף בסוף העולם שמקיים אותה המצוה הוא כמו שקיים כל אחד. ועי' באוה"ח פקודי (ל"ט ל"ב) בזה וזה י"ל כוונת הגר שרצה ללמוד כל התורה שלא יוצרך לבוא בגלגול ורק על רגל א' בעולם אחד וע"ז השיב הלל ב' עצות, א', מה דעלך סני כו' שיתקשר עם הכלל וכל המצות שיקיימו ישראל יחשבו כאלו קיים הוא, ב', ואידך פירושא כו' פי' עצה שני' שילמוד ויחשב כמעשה שקיים כל התורה

משך חכמה שמות פרק י"ח:

ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה - הנה מצות התורה יש אשר לכהנים ויש אשר ללוים ויש לכה"ג ויש למלך או לסנהדרין ויש למי שיש לו קרקע ובית. רק בכלל ישראל צריכה התורה להתקיים וכל ישראל ערביין זה לזה (שבועות לט סע"א) ובקיומם כולן מקבלין שכר, ואתן צאן מרעיתי אדם אתם (יחזקאל ס"פ לד), שכל האומה הישראלית הוא אדם אחד, יש אשר הוא כלב [כמו שאמרו (ע' איכה רבה פתיחה טז) צדיקים לבן של ישראל] ויש כראש, ויש כעין והוא שנמצא ראשי העדה (במדבר לא, כו) עיני העדה (שם טו, כד), **וכל אחד צריך לקיים מצוה התלויה בו ובכללותם הוא אדם שלם**, לכן על מצות שאין לקיימם צריך ללמוד, דכל העוסק בתורה חטאת כאילו הקריב כו' (מנחות קי) או להחזיק לומדי תורה, לכן להלן (כד, ז) ענו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע יש מהם שנעשה מה ששייך אצלנו ויש שנשמע שנלמד ונבין פנימותם והלכותיהם וחקותיהם, אבל **כאן ענו כל העם יחדיו כל אשר דבר ה' נעשה, שבכללות העם כאחד כולם יחדיו יעשו כל אשר דבר ה' וכל אחד יעשה השייך לו ודו"ק.**

ספר פרי צדיק (פרשת וישלח אות י)

והיינו שכל נפשות ישראל הם כלל הדברי תורה וכמו שכתבו בספרים הקדושים ישרא"ל ראשי תיבות יש ששים רבוא אותיות לתורה. והיינו דכל נפש מישראל הוא אות או חלק מאות מאותיות התורה

10. שערים מצויינים בהלכה

משנה המקבל שדה מחבירו ולא רצה לנכש: מפרש בתו"ט במקום שאין שם מנהג ידוע לנכש, אבל אם נהגו שלא לנכש הכל הולך אחר המנהג כמש"כ במ"מ (שכירות פ"ח ה"ח), ועי"ש בלחם משנה. וטעמו דהא אמרינן לעיל (קג:) באתרא דלא מנכשי ואזל איהו ונכישו וכו'. אמנם בטושו"ע (סי' שכ ס"ד) כתבו, ואם נהגו לנכש והוא אינו רוצה אין שומעין לו וכו'. ומשמע קצת שדוקא כשנהגו לנכש יכול לכופו.

11. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף קה עמוד א

[המקבל שדה מחבירו ולא רצה לנכש - הגמ' [לעיל קג ב] כתבה שיש מקומות שלא נהגו לנכש. וכתבו המ"מ [שכירות ח - ח] והתו"ט שמתנ' דידן מיירי במקום שאין מנהג ידוע לנכש, אבל אם נהגו שלא לנכש הכל הולך אחר המנהג. וכתב הלח"מ שאין לומר שהמשנה מיירי דוקא כשיש מנהג לנכש דא"כ פשיטא שחייב לנכש. אבל הטור והשו"ע [סימן שכ - ז] כתבו אם נהגו לנכש והוא אינו רוצה אין שומעין לו.

12. שערים מצויינים בהלכה

כתב הגה"ק הר"ר צדוק מלובלין בסה"ק דברי סופרים (אות ג) כי שדה הנגזר לו יש לה שייכות עם שורש נשמתו, וכן כל הקניינים של אדם הם שייכים לו בתולדה ובשושו, כמ"ש במס' סוטה (ב). דמכריזין קודם יצירה בת פלוני לפלוני, וכן שדה פלונית לפלוני כו', ולכן אמרינן לעיל (לח.) אדם רוצה בקב שלו יותר מט' קבין של חבירו, כי זה הוא מקחו ושליו בשורש, ויש לו חשק בזה דוקא, ועי"ש עוד בזה.

א"ל חיטי דארעאי בעינא. מפרש בנמוק"י

נפש עמל עמלה לו

האדם העמל בדבר מסוים, כמדת עמלו מתקשר הוא אליו, ואהבתו לדבר זה מתגברת והולכת עם הגברת היגיעה. אנו רואים כי אדם שעמל לנטוע עץ וטורח בגידולו, נקשר אליו, עד שמתחיל לאהוב אותו. כי על ידי שהשקיע בו את כחותיו ועמל בו, רואה הוא בעץ חלק מעצמו, מהאגף שלו, ולכן מקושר אליו; ומשום כך מרבה הוא לטפחו ולפיתו כדי שהעץ שלו יראה נאה. יסוד זה הורגנו חז"ל (בבא מציעא ל"ח): "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חברו, ובאור שם רש"י: "חביבה עליו על ידי שעמל בהן" וכו', הרי מפורש כדברינו, שעל ידי העמל הדבר מתחבב על האדם. (עי' כרך א' בקונטרס החסד פרק ד', שם מבואר שאהבה היא תולדת נתינה).

עמלה של תורה

אם בדבר גשמי כך, בדבר רוחני על אחת כמה וכמה. ככל שעמל אדם יותר לזכות במעלה רוחנית, דבק הוא יותר במעלה זאת, עד שהופכת להיות קנין בנפשו.¹ שנינו בגמרא: "אמר רבא: בתחילה נקראת (התורה) על שמו של הקב"ה, ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר — בתורת ה' חפצה, ובתורתו יתגה יומם ולילה (עבודה זרה י"ט). וביאר שם רש"י: "נקראת על שמו של אותו תלמיד שטרח בה", חז"ל מגלים לנו, שאם

עמלם של מצוות

כמו כן, בקנין מעלת המצוות זוכים על ידי מסירות ועמל. אמרו רז"ל: "יפה פעם אחת בצער ממאה פעמים בלא צער",² וביאר אמו"ר זצ"ל, שזה נאמר אפילו על צער כל שהוא, כי בשמים מתחשבים אפילו עם הצער הכי קטן, כאמרם (ערכין ט"ז): "עד היכן תכלית יסורין... אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש, ועלו בידו שתיים". לכן גם על צער קטן נאמר

13. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף קה עמוד א

[ו] והתנן מפני שמעלת לפני עשבים אלא משום דא"ל בזרא דנפל נפל - ולמה אין המשנה אומרת הטעמים שהגמ' הזכירה מקודם. [1] מבאר החכמת מנוח שהמשנה רוצה לומר טעם אחד לכל. [2] א"נ המשנה סוברת שלכא טענה חיטים מארעאי בעינא, ודי בכך שיקנה לו חיטים טובים מהשוק.

14. שערים מצויינים בהלכה

משנה המקבל שדה מחבירו ולא עשתה וכו'. פרש"י ולא עשתה תבואה אלא מעט, ובא לו האריס למנוע מלהתעסק בה עוד, שאין בה עוד כדי טרחו. והקשה בתלמידי הרשב"א, לא יהא אלא כפועל שיכול לחזור בו ואפי' בחצי היום, ותירץ לפי שהוא כדבר האבוד, שיד פועל על התחתונה. ועי' בב"י (סי' שכח ס"ב) בשם תלמידי הרשב"א (לעיל קד). ולכאורה י"ל דשאני הכא שכתב לו כהדיא אנא אוקים וכו', וא"כ גם כפועל אינו יכול לחזור, ואפי' הוא שטר בכתיבת ידו וכמבואר בשו"ת נוב"י (מהד"ק חו"מ סי' ל"ח) הובא בקצרה בפת"ש (סי' שלג סק"ב). ועי' כעיי"ז בשו"ת חו"י (סי' קסח). ובעיקר הענין ע"ע בפרישה (חו"מ סי' שכ סק"ג) דהכא אין לו דין פועל נומחלק בין זה למקבל עיסקא, ועי' בתוס' ד"ה הנין ועי'

15. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף קה עמוד א

[ט] איתמר לוי אמר שלש סאין דבי רבי ינאי אמרי סאתים - לכאורה נחלקו מה השיעור כדי להעמיד רחת שהזכיר ר' יוסי בר' חנינא, ומקשה החכמת מנוח איך אפשר שפליגי בזה, הרי אפשר לבדוק אם בעינין סאתים או ג' סאין. [1] ותירץ שלוי ודבי רבי ינאי אינם סוברים כמו ר' יוסי בר' חנינא שהשיעור הוא בכדי להעמיד רחת, אלא השיעור הוא סאתים או ג' סאים. [2] א"נ שיעור דכדי להעמיד רחת הוי כחד מהם, ואידך פליגי עליה.

ולהלכה הביא הרי"ף את דברי שלשתם, והרא"ש כתב להלכה שהשיעור הוא סאתים כמו דבי רבי ינאי, כיון שר"ל סבר כוותיה, ומזה שהרא"ש הביא גם את דברי ר"י בר' חנינא מוכח שאינו חולק על דבי ר' ינאי. והרמב"ם [שכירות ה - יב] כתב שהשיעור סאתים, ולא הזכיר השיעור של ר"י בר' חנינא. וק"ק איך אפשר לומר אותו שיעור לכל המינים, הרי יש מינים יקרים יותר [כגון שומשמין] שכדאי לטרוח על פחות, ומין זול שלא כדאי לטרוח.

16. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף קה עמוד א

[א] פריצי זיתים וענבים ב"ש מטמאין וב"ה מטהרין - [1] התפא"י [עוקצין פ"ג אות נג] מבאר שב"ש ס"ל שהוי אוכלין כיון שיש בהן מעט שמן, וב"ה ס"ל שאינו נחשב לאוכלין כיון שאין אדם מטריח עצמו להוציא שמנו. [2] המשנה אחרונה מבאר שב"ש סברי כיון שחזו לבהמה וגם לאדם ע"י סחיטה מקבלים טומאה, וב"ה סברי כיון שאינם ראויים למאכל אדם אלא לסחיטה בלבד, לא מהני הא דחזו למאכל בהמה לעשותם אוכלין לענין שיקבלו טומאה.

17. מאירי על בבא מציעא דף קה/א

פריצי זיתים וענבים אין מקבלין טומאת אוכלין ועד כמה עד ארבעה קבין לכור ודבר זה אין דעות המפרשים שוים בביאורו והוא שגדולי הרבנים פרשו פריצי זיתים שהם זיתים דקים שלא נגמר בשולם לעולם ואין ראויות לאכילה לעולם וכן פרשו מה שנאמר עד ארבעה קבין שאפילו נתבשלו בשול מועט הואיל וכשמכניסין כור מהם בבית הבד אינו מוציא אלא ארבע קבין וכן בפחות או ביתר לפי שיעור זה אין מקבלין טומאת אוכלין [2] אבל גדולי המפרשים פרשו פריצי זיתים על הדרך שביארנו ומתוך רשעותן אין אדם מערבן עם זיתים מבושלים אלא שבמה שאמרו עד ארבע קבין לכור פירשו בו שכל שאם נתערבו רשעי זיתים וענבים אלו עם שאר זיתים וענבים המבושלים אדם מתירא עליהם שיפחיתו ויקלקלו את השאר ואדם משתדל לבררן אין מטמאין טומאת אוכלין שהרי אין בטלין אגב האחרים הואיל ומקפיד עליהם לבררם ולסלקם משם ובפני עצמן אין ראויים לאכילה הא כל שאלו נתערבו אין אדם מקפיד עליהם בטלים הם על גב האחרים ומטמאין טומאת אוכלין ועד כמה אדם מקפיד עליהם כל שאדם בורר מהם ארבעה קבין לכור או יותר הא פחות מכן מטמאין [3] מקצת גאוני ספרד פירשו פריצי זיתים מה שנשאר מן הזיתים מקליפיהן וגרעיניהן אחר שיצא השמן מהם וכבר יצאו מכלל פירות ואין מקבלין טומאה ומ"מ כל שאדם מוציא מהם שמן ארבעת קבין לכור מטמאין לא יצאו מכלל פירות וגדולי המחברים כתבוהו בזיתים וענבים הקשים הנפרצים ויוצאים מתחת הקורה בשעת הדריכה וכן היא שנויה בברייתא ועד כמה עד ארבעת קבין לכור הא אם היה הנפרץ יתר מזה מקבלין טומאה ומ"מ אם כנסן לאוכלין אף על פי שהם פחות מארבעת קבין מקבלין טומאה:

18. בן יהוידע על בבא מציעא דף קה/א

מאי פריצי זיתים, אמר רב הונא רשעי זיתים. י"ל למה לאלו שאין ראויין לאכילה קרי להו בשם רשעי. /א/ ונ"ל בס"ד רמז לפי דרכו, שיש רשעים מתגלגלים בפירות, והם נתקנין על ידי אכילה בברכות של אכילה, אך אלו שאין נאכלין נשארים ברשעתם אותם נפשות המגולגלים בהם, כיון דאין נאכלים איך נתקנין ועוליין, ולכן קרי להו פריצי זיתים:

19. רש"י על בבא מציעא דף קה/א

פריצי זיתים - כדמפרש רשעי זיתים וענבים, /כ/ שהן לעולם בוסר, שאין בישולן נגמר לעולם:

• ספר שפת אמת - דברים - לשבת תשובה - שנת [תרנ"א]

קחו עמכם דברים כו' כי הנה עיקר התשובה הוא לתקן השליחות שנשתלח האדם לעוה"נ. וכתוב כאשר ירד הגשם כו' ושמה כו' לא ישוב כי אם הרוה כו' כן יהי' דברי כו' כל הפסוק. והקב"ה נתן בכל

איש ישראל דברים שצריך להוציאם בעולם מכה אל הפועל לעשות בהם פירות ואז ישוב בשליחותו לפניו ית'.

• משולחן רבי אליהו ברוך – [עה"ת פרשת ויגש]

ונראה דמבואר בזה, שהברכה לא באה דוקא לחדש כוחות חדשים אצל המתברך, אלא הברכה המעולה ביותר היא שיוכל המתברך לנצל את כוחותיו ותכונותיו באופן הטוב ביותר, ויעקב הגדיר לכל אחד מבניו את מעלותיו ותכונותיו כדי שידעו להשתמש בהן על הצד היותר טוב.

• מכתב מאליהו [ח"ג 20]

אין קונים אלא בעמל

„אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו“ (פסחים נ). — לא בשכלו אלא בידו; פירוש: מה שקנה בהשתדלותו בעמל. מכאן שלעולם הבא אין תורתו של אדם נדונה לפי כשרון שכלו, אלא לפי עמלו בתורה. וכן מפורש בכתוב (משלי ט"ז, כ"ו): „נפש עמל עמלה לו“ — רק מה שעמל בו שלו הוא כי נעשה קנין בנפשו¹. נמצא, שחכם מהיר-השכל, חזק-הזכרון ובעל הרבה ידיעות, אבל יגיעתו בתורה היתה מעטה — יהיה עס-הארץ לעולם הבא! ואילו אחר ששכלו גם, זכרונו חלש וידיעותיו מעטות, אבל עמל ויגע הרבה בתורה — ישיג הרבה בעולם הבא. מפני שמה שרכש על ידי עמלו הוא כולו שלו. והיינו בחינת „עולם הפוך ראיתי — עליונים למטה ותחתונים למעלה“ (פסחים שם).

נמצאנו למדים, כי מהיר-השכל אשר לא יודרו ויעמול ללמוד, יהיה חלש-ההשגה לעולם הבא; אבל הוריו בעמלו, הוא אשר יהיה מהיר בהשגתו בעולם הבא, זהו שכרו חלף זריזותו. זה ביאור מה שכתוב במסילת ישרים

20. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף קה עמוד ב

[א] עלו באילן שכוחו רע ובסוכה שכוחה רע טמא - רש"י מפרש סוכה ענף אילן. והראב"ד בשיטה מפרש אילן נמוך [שיח].

והטעם שהוי טמא מבואר בראשונים שני טעמים. [1] הרמב"ם [משכב ומושב ח - ז] מבאר כיון שהאילן או הענף אינו חזק ממילא הוא מתנדנד מחמת כובד הזב, והוי כאילו הסיט הזב את הטהור שעמו, ואם הזב מזיז את הטהור הוא נטמא מחמת ההיסט. [2] הר"ש והרא"ש [זבין פ"ג מ"א] מפרשים שחיישינן שהזב נשען על הטהור וכל דבר שהזב נשען עליו טמא טומאת מדרס [עיין רמב"ם מטמאי משכב ומושב ז - א]. וכן משמע מלשון רש"י. [צ"ב מש"כ רש"י מכחו של עליון, ומילים אלו ליתא בר"ש - מהר"ם].

החזו"א [ליקוטים לב"מ סימן כ] מקשה למה רש"י אינו מפרש שטמא, משום שהאילן מתנדנד מחמת כובד הזב והזב מסיט את הטהור. ותירץ ע"פ הר"ש [זבין ד - ו] שכתב שלא חשיב היסט אם נעשה מחמת שנים, וכאן האילן מתנדנד מחמת שניהם, [ולפ"ז צ"ל שהמהלך ע"ג אדם או בהמה שכוחו רע חיישינן שהיסט הטומאה יהיה רק מחמת העליון]. עוד תירץ שאפשר שהורדת ענף אילן אינה היסט, כיון שלא עשה פעולה בגוף האדם אלא באילן שתחתיו.

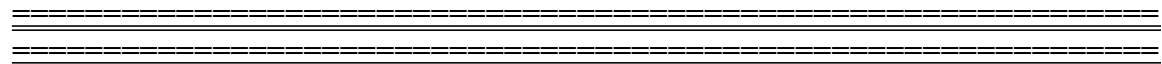
21. תוספות מסכת בבא מציעא דף קה עמוד ב ד"ה על אדם

על אדם שכחו רע שיכול להסיטו טמא - תימה אפילו אין כחו רע שאין יכול להסיטו אמאי טהור הלא יטמא התחתון לעליון ועוד הטומאה בחיבורים הוא וטמא טומאת שבעה כדאמר בפרק אין מעמידין (ע"ז דף לז: ושם) [1] וי"ל כגון שתחתון נכרי שאינו מקבל טומאה וטהור העליון מטומאה דאורייתא [2] א"נ אפילו התחתון ישראל וכגון שלובשין הרבה בגדים דטומאה בחיבורים לא מטמא אלא אדם אחד או בגד אחד אבל שני אין טמא אלא טומאת ערב ואין מטמא אדם וכלים ואפילו יטמא טומאה מדרבנן כמו שפי' ר"י בפ"ק דשבת (דף יז.) גבי מרדע מ"מ שלישי לא הוי אלא ראשון ולא יטמא אדם.

22. דבר יעקב מסכת בבא מציעא דף קה עמוד ב

ה' תד"ה על וכו' תימה אפ' אין כחו רע שאין יכול להסיטו אמאי טהור הלא יטמא תחתון לעליון ועוד הטומאה בחיבורים הוא - כוונת תוס' להקשות כיון שהמרכיב נטמא [שהולך בבית הפרס] א"כ נטמא הרוכב מחמת שנגע בו. ועוד הקשו שכאן הוי טומאה בחיבורים, כלומר באותו זמן שהמרכיב [התחתון] נוגע בעצם הטמאה, הוי כאילו העליון נגע בעצמו בטומאה ויטמא טומאת שבעה, ולא דמי למי שנגע במת, ואדם שני נגע באדם הראשון, שהשני רק ראשון לטומאה שטמא טומאת ערב.

ותירצו שמירי כשהתחתון גוי שאינו מקבל טומאה וכמו רוכב ע"ג בהמה שאינה מקבלת טומאה. התפא"י [אהלות פי"ח אות נה] מקשה שאכתי קשה שהיהודי העליון נטמא כאילו נגע במת כיון שהוי טומאה בחיבורין, שהרי כתבו התוס' [שבת יז א] שטומאה בחיבורין הוי אפ' מפסיק בין הטהור לטומאה דבר שאינו מקבל טומאה.

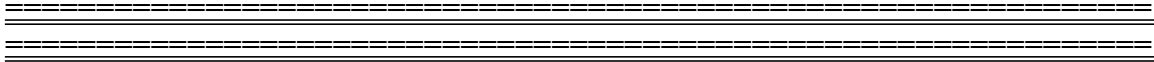


A Heter iska is a financing structure that is designed to closely mimic a classic interest-bearing loan while complying with Halacha. It accomplishes this by re-characterizing the transaction as a partnership investment. The “lender” is considered the investor, while the “borrower” is the Recipient. Under the terms of the Iska, the investor and recipient share all profits and losses equally. However, the purpose of the Heter Iska is to minimize the “lender’s” risk, and to allow the “borrower” to retain the bulk of the profits. These goals are accomplished by created a very difficult burden of proof on the recipient of the Heter Iska- he must verify any alleged loss of principal in a Beth Din Arbitration Panel via two witnesses that can directly account for the investment. Any claim regarding the profits generated must be verified with a solemn oath, administered by the Beth Din Panel. For a number of reasons, it is extremely difficult for the recipient/borrower to actually meet these burdens of proof. Because the recipient/borrower generally cannot, or will not, meet his required burden of proof, he is given a second option. He may pay the investor/lender the agreed upon amount (equal to the “interest rate”), and by doing so, he buys out the investor/lender’s share of the Heter Iska investment.

What emerges is a relationship that is nominally a partnership, but, as a matter of practice, virtually always mimics a traditional loan. Indeed, the entire Israeli banking industry operates under the Heter Iska framework, and it is unheard of for a borrower to successfully default on the principal by meeting the Heter Iska burden of proof. Nevertheless, the possibility of it occurring is sufficient to make the transaction permissible from a halachic standpoint.

Parties to a Heter Iska typically execute two sets of documents. A Heter Iska is executed to make the transaction permissible from a halachic viewpoint, while traditional promissory note and mortgage are executed to allow the lender to protect his rights in the event that the borrower defaults, and is unable to meet the burden of proof required under the Iska.

An Iska also contains a nominal ‘management fee’ paid by the Investor to the Recipient for managing the Iska investment. It is typically a one dollar payment, or in the alternative, an extra share of the profits that the Recipient receives for his services. In the typical case that the Recipient does not actually prove the level of profits or losses but rather pays the agreed upon ‘buyout’ fee, the management fee is built in to the settlement amount.



How Does a *Heter Iska* Work?

Andy Gross, a businessman who is proud that he is now observing mitzvos, is on time for his appointment. After a brief greeting, I ask him what brings him to my office on this beautiful morning.

“I recently learned that even though the Torah prohibits paying or receiving interest, there is something called a *heter iska* that legalizes it. How can we legitimize something that the Torah expressly prohibits?”

Indeed, Andy’s question is both insightful and important, and deserves a thorough explanation. Why don’t you join us!

I note that this week’s *parsha* discusses the prohibition of interest:

Do not collect interest from him, for you shall fear Hashem and allow your brother to live. Therefore, do not provide him money with interest (Chapter 25:36-37).

This verse teaches three different mitzvos:

1. *Do not collect interest from him.* This entails a prohibition on the lender against collecting interest (*Bava Metzia* 75b).
2. *Allow your brother to live.* From the words *allow your brother to live* we derive a positive commandment that one who did collect interest is required to return it (*Bava Metzia* 62a).
3. *Do not provide him money with interest.* This prohibits creating a loan that involves interest, even if the lender never collects it (*Bava Metzia* 62a). A lender who later collects the interest also violates the first prohibition, and if he subsequently does not return it, he violates the positive commandment.

Not only does the lender violate the prohibition against *ribbis*, but also the borrower, the witnesses, the broker, the co-signer, the scribe who writes up the loan document (*Mishnah Bava Metzia* 75b), the notary public who notarizes it, and possibly even

the attorney who drafts a document that includes provisions for *ribbis*, all violate the laws of *ribbis* (*Bris Yehudah* 1:6). Thus, anyone causing the loan to be either finalized or collected violates the Torah's law.

"The *halachos* of *ribbis* are quite complex," I told Andy. "From my experience, even seasoned Torah scholars sometimes mistakenly violate the prohibition of *ribbis*. For example, having a margin account at a Jewish-owned brokerage, charging a Jewish customer for late payment, or borrowing off someone else's credit line usually entail violations of *ribbis*. I even know of Torah institutions that 'borrow' the use of someone's credit card in order to meet their payroll, intending to gradually pay back the interest charges."

"Why does the last case involve *ribbis*?" inquired an inquisitive Andy.

"Let me present a case where I was involved. A Torah institution was behind on payroll, and had no one available from whom to borrow. The director asked a backer if the institution could borrow money through his bank credit line."

"I still do not see any *ribbis* problem here" replied Andy, "just a *chesed* that costs him nothing."

"To whom did the bank lend money?" I asked Andy.

"As far as they are concerned, they are lending money to the backer, since it was his credit line."

"So from whom did the institution borrow? The bank did not lend to them. Doesn't this mean that really two loans have taken place: one from the bank to Mr. Chesed, and another from him to the institution? The loan from the bank incurs interest charges that Mr. Chesed is obligated to pay. Who is paying those charges?"

"It would only be fair for the institution to pay them," responded Andy.

"However, if the institution pays those charges, they are in effect paying more money to Mr. Chesed than they borrowed from him, since they are also paying his debt to the bank. This violates *ribbis*. The fact that the institution pays the bank directly does not mitigate the problem (see *Bava Metzia* 71b)."

Andy was noticeably stunned. "I have always thought of interest as a prohibition against usury – or taking advantage of a desperate borrower. Here the 'usurer' did not even lend any money, and thought he was doing a tremendous *chesed* for *tzedakah*; he did not realize that his assistance caused both of them to violate a serious prohibition!"

"What is even more unfortunate," I continued, "is that one can convert most of these prohibited transactions into a *heter iska* that is perfectly permitted."

WHAT IS A HETER ISKA?

"A *heter iska* is a *halachically* approved way of restructuring a loan or debt so that it becomes an investment instead of a loan. This presumes that the investor assumes some element of risk should the business fail, which is one basic difference between an investment and a loan. An investor could potentially lose money, whereas a lender does not lose because the borrower always remains responsible to pay.

"One is permitted to create a *heter iska* even when the goal of both parties is only to find a kosher way of creating a transaction that is very similar to an interest-bearing loan (*Terumas Ha'deshen* #302). The words *heter iska* mean exactly that: performing an allowable business deal that is similar to a prohibited transaction. As we will see, the structure must still allow for an element of risk and loss as accepted by halacha, otherwise it fails the test of being an investment.

"There are several ways of structuring a *heter iska*, and, indeed, different situations may call for different types of *heter iska*. In order to explain how a basic *heter iska* operates, I must first explain an investment that involve no *ribbis*, so that we can understand how a *heter iska* was developed. For the balance of this article, we will no longer refer to "borrowers" and "lenders." Instead, I will refer to a "managing partner" or "manager" and an "investor." Andy interrupts my monologue. "Was *heter iska* used in earlier generations?"

THE EARLIEST HETER ISKA

"The concept of *heter iska* is many hundreds of years old. The earliest *heter iska* of which I am aware is suggested by the *Terumas Ha'deshen* (1390-1460). His case involves Reuven, who wishes to invest in

interest-bearing loans to gentile customers, but does not want to take any risk. Shimon, who is an experienced broker of such loans, is willing to take the risk in return for some of the profit on Reuven's money.

“Reuven wants a guarantee that he will receive back all his capital regardless of what actually happens in the business venture. Essentially, this means that Shimon is borrowing money from Reuven and lending it to gentiles; this would result in a straightforward Torah prohibition of *ribbis*, since Shimon is paying Reuven a return on the loan. Is there any way that Reuven and Shimon can structure the deal without violating the Torah's prohibitions against paying and receiving interest?”

At this point, Andy exclaims: “Either this is a loan, and Reuven's money is protected, or it is an investment, and it is not. How can Reuven have his cake and eat it too!”

“Actually, all the attempts at creating *heter iska* are attempts to find a balance whereby the investor is fairly secure that his assets are safe, and yet can generate profit. In your words, to try to have his cake and eat it.

PIKADON – INVESTING

“Let me explain how a *heter iska* accomplishes both these goals, by developing a case: Mr. Sweat has a business idea, but he lacks the capital to implement it. He approaches Mr. Bucks for investment capital. If Bucks has sufficient confidence in Sweat's acumen to build a business, he might decide to invest even without knowing any details about it, since Sweat knows how to provide handsome profits. None of this involves any *ribbis* issues since there is no loan and no one is paying to use the other person's capital. This business venture is called a *pikadon*.

GUARANTEEING THE INVESTMENT

“Your model is highly theoretical,” Andy points out, “since it assumes that Mr. Bucks invests without much assurance. Few people I know would entrust someone with their money without some type of guarantee.”

“You have hit on a key point – let us see how halacha deals with this. Whenever an investor entrusts someone with funds, the Torah permits him to demand an oath afterwards that the manager was not negligent. Therefore, Bucks may insist that Sweat swears an oath that he was not negligent with the money, and also that he reported accurately how much profit Bucks receives. An agreement may even require that Sweat swears this oath by using G-d's name and while holding a *Sefer Torah* in front of the entire congregation.”

“That should certainly get Sweat to sweat,” quipped Andy. “But then again, assuming Mr. Sweat is a *frum* Jew, is he going to want to swear any oath at all?”

“That is exactly the point that secures Bucks' bucks, since observant people would pay a substantial sum of money to avoid swearing an oath. The *heter iska* specifies that the manager has the option of swearing the oath and paying only what the investor is entitled. However, the manager also has the option of substituting an agreed-upon payment for the oath. Since observant Jews would rather pay the fixed return

rather than swear an oath, we accomplish that the investor is reasonably secure, although no loan and no *ribbis* transpired. The result is not a loan, but a cleverly structured investment.”

After waiting a few seconds and absorbing what he just learned, Andy continued:

“Is there anything else I need to know about a *heter iska* before I use one?”

“I need to explain one other very important detail that, unfortunately, people often overlook. Most forms of *heter iska* state that the investor paid the manager a specific sum of money, say one dollar, for his time involved in the business venture. It is vitally important that this dollar be actually paid; otherwise there is a *ribbis* prohibition involved. Yet I know that many people overlook this requirement and do not understand its importance.”

“Why is this important?”

STANDARD ISKA – A SILENT PARTNERSHIP

“The standard *heter iska* assumes that the arrangement is half loan and half *pikadon*. This means that if Mr. Bucks invests \$100,000 with Mr. Sweat to open a business, Mr. Bucks and Mr. Sweat become partners in the business because half of the amount is a \$50,000 loan that Mr. Sweat must eventually repay, and the other half is a \$50,000 outlay that Mr. Bucks has invested in a business that Mr. Sweat owns or intends to open. Bucks may receive no profit on the \$50,000 loan he extended — if he does, it is prohibited *ribbis*. However, he may receive as much profit on the investment part of the portfolio as is generated by half the business. As a result, Mr. Bucks and Mr. Sweat are both 50% partners in the business.

RECEIVING PROFIT FROM THE LOAN

“However, there is an interesting problem that we must resolve. Bucks invested a sum with Sweat, for which he received a profit, and he also loaned Sweat money, for which he may not receive any profit. However, the return on the investment was realized only because Mr. Sweat is investing his know-how and labor to generate profit for the partnership – know-how and labor for which Bucks did not pay. Why is this not payment for Mr. Bucks’ loan, and therefore *ribbis*?”

“This concern is raised by the *Gemara*, which presents two methods to resolve the problem.

“One approach is that the investor pays the manager a certain amount for his expertise and effort. As long as both parties agree in advance, we are unconcerned how little (or much) this amount is (*Bava Metzia* 68b). However, there must be an amount, and it must actually be paid. Even if they agree to a sum as paltry as one dollar, this is an acceptable arrangement, similar to Michael Bloomberg’s accepting one dollar as salary to be mayor of New York.”

“I now understand,” interjected Andy, “why it is so important that this amount be actually paid. If Mr. Sweat receives no compensation for his hard work on behalf of Mr. Bucks’ investment, it demonstrates that he was working because he received a loan, which is prohibited *ribbis*.”

“Precisely. However, there is another way to structure the *heter iska* to avoid the problem; have the profit and loss percentages vary. This means that if the business profits, the managing partner makes a larger part of the profit than he loses if there is a loss. For example, our silent and managing partners divide the profits evenly, but in case of loss, our manager is responsible to pay only 30% of the loss, which means that he owns only 30% of the business. The extra 20% of the profits he receives is his salary for managing the business. He is therefore being paid a percentage of Bucks’ profits for his efforts, similar to the way a money manager or financial consultant is often compensated by receiving a percentage of the profits on the funds he manages. Personally, I prefer this type of *heter iska*, but the type I described previously is perfectly acceptable as long as Mr. Sweat receives some compensation for his effort and know-how.

“The *heter iska* I have seen used by the Jewish owned banks in Israel includes this method. The bank invests 45% in a “business” managed by the mortgage borrower, but the borrower is entitled to 50% of the profits. Thus, he is ‘paid’ five per cent of the profits to manage the investment.”

“Can you explain to me how the *Terumas Ha’deshen*’s money lender would use a *heter iska*?” inquired Andy.

“Actually, his *heter iska* varied slightly from what we use today. Using today’s accepted *heter iska*, Shimon, the manager, accepts the money with the understanding that he is borrowing part and managing the balance for Reuven. He is compensated for his efforts according to one of the approaches mentioned above, and agrees in advance to divide the profits. He also agrees that he will swear an oath guaranteeing that he was not negligent in his responsibilities, and the two parties agree that if he subsequently chooses to pay Reuven a certain amount he is absolved of swearing the oath. Thus, Reuven’s return is not interest on a loan, but the amount Shimon had agreed to pay rather than swear how much he actually owes Reuven.

“This approach has been accepted by thousands of halachic authorities as a valid method of receiving a return on one’s investment that looks like interest but is not. The *Chofetz Chayim* notes that if someone can lend money without compensation, he should certainly do so and not utilize a *heter iska*, because he is performing *chesed* (*Ahavas Chesed* 2:15). *Heter iska* is meant for investment situations, and should ideally be limited to them.

“I would like to close by sharing with you a thought from Rav Samson Raphael Hirsch about the reason why the Torah prohibited interest. He notes that if the Torah considered charging interest to be inherently immoral, it would have banned charging interest from non-Jews, and also would have prohibited only the lender and not the borrower. Rather, Rav Hirsch notes, the Torah’s prohibition is so that the capital we receive from Hashem is used for tzedakah and loans, thereby building and maintaining a Torah community. The Torah’s goal in banning the use of capital for interest-paying loans is to direct excess funds to chesed and tzedakah.”